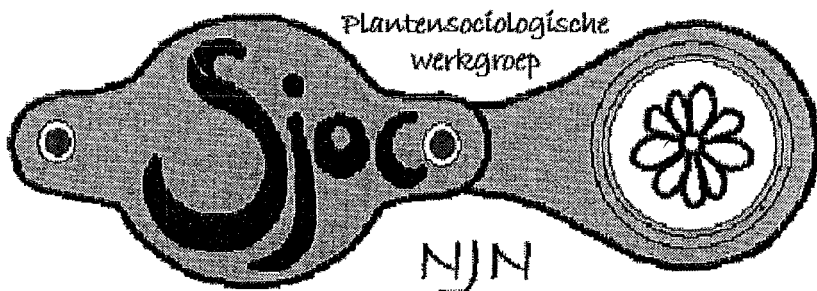

KRUIPNIEUWS

Periodiek van de Sjoc,
Plantensociologische werkgroep van de NJN
Jaargang 66
Nummer 3, november 2005

Colofon

Het **Kruipnieuws** is het tijdschrift van de planten-sociologische werkgroep (Sjoc) van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NjN). Hierin verschijnen onder andere verslagen van activiteiten en onderzoeken.

Lid worden van de Sjoc: voor NjN-leden bedraagt het lidmaatschapsgeld 3,40 euro, voor anderen 5,00 euro. Maak dit bedrag over op giro 476009 t.n.v. SJOC werkgroep te Utrecht.

Als **donateur van de Sjoc** kan je ook het Kruipnieuws ontvangen. Dit kan door 6,80 euro over te maken op de hierboven genoemde girorekening.

Kopij voor het kruipnieuws mag naar Janne of Annelieke worden gestuurd (zie 'Het Sjocbestuur van 2005').

Adreswijzigingen kan je doorgeven aan Annelieke (zie " ")

De Sjoc is een van de 7 werkgroepen van de NjN. De NjN is een vereniging voor jongeren van 12 tot 25 jaar die geïnteresseerd zijn in de natuur. Er zijn 38 afdelingen verspreid over Nederland die in de weekenden excursies organiseren naar natuurgebieden in de omgeving. Tijdens schoolvakanties of lange weekeinden kan je op kamp. In de zomer zijn er zomerkampen in Nederland en in het buitenland. In het landelijke blad 'Amoeba' staan verslagen van zomerkampen en andere activiteiten en onderzoeken uitgevoerd door NjN-leden. Kijk voor meer informatie op www.njn.nl.

Woordje van de redactie	4
Haploïde masterclass (over mossen, door Julia)	5
De favoriete planten van Jos Käfer	9
Zwammenhotspot (over de paddenstoelencursus, door Fons)	12
Groots! (over afstudeervak in Amerika, door Lidewij)	14
Memoires aan de holwortel (De favoriete plant van .... Q)	17
Een culinaire trip (over Finse plantjes, door Janne)	19

Woordje van de redactie

Een herfstdepressie daalt neer over de nu eenkoppige redactie van de kruipnieuws. Janne zit ver weg in Finland bosbessen op te smikkelen, terwijl ik hier **eenzaam** tekst knip en plak, met buiten grijze wolken en hoosregens. Snif.

Gelukkig kunnen de stukjes in deze kruipnieuws mij een beetje opbeuren. Na Liesbeth in IJsland zijn er nog twee sjoccers naar verre oorden vertrokken. Janne dus naar het koude Finland (de eerste sneeuw is al gevallen!) en Lidewij naar Amerika. Wie wil weten wat **Puolukka** is, of wat er nu zo stonk in de tuin van Lidewij, bladert snel door naar de schrijfsels van deze internationale sjoccers.

Verder twee stukjes van wel zeer **verbitterde** sjocbestuurders. Julia organiseerde dit jaar de mossencursus (3 deelnemers) en Fons de paddenstoelencursus (veel deelnemers naar een ander SUF herfstkamp), dus, geëerde sjoccers, dat kan beter! Met zulke geweldige kampjes en zo'n fantastische kruipnieuws om jullie te informeren over het wel en wee van groen en schimmelig Nederland, zouden jullie mijn herfstdepressie flink kunnen verminderen door eens flink je paddenstoelen dan wel mossen dan wel andersoortige kader bij te spijkeren. Zoals je in Fons' stuk kan lezen mis je niet alleen een boel **taart**, maar ook enorm veel gave soorten!

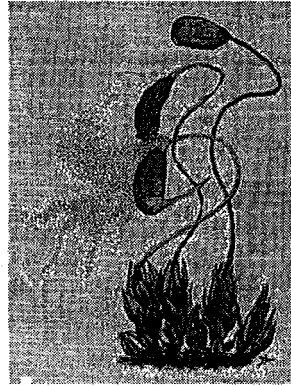
Tussendoor vind je de vaste rubriek, 'De favoriete plant van ...', met in deze kruipnieuws stukken van Jos Käfer en Bram Kuijper (Q). Jos kon niet kiezen en heeft daarom maar besloten om over al zijn favoriete planten te schrijven. En dat zijn er ... veel ... . Bram gaat terug in de tijd, naar een paaskampje waarbij het net zo regende als nu, en vertelt over een **onverwachte ontdekking**. En aan wie zullen zij de pen doorgeven?

Het einde van het jaar komt er al weer aan. Nog wat laatste excursies en winterkampjes, voordat we herinneringen gaan ophalen tijdens het congres. Rest mij jullie een excursievol einde van het jaar toe te wensen en een gaaf congres!

Annelieke

Haploïde masterclass

Tijdens de uitermate druk bezochte en geweldige excursies op 9 en 10 april is de mossenkennis binnen de NJN enorm toegenomen. De drie! deelnemers Fons, Janne en Julia hebben zoveel geleerd dat ze de afwezigheid van kennis bij de rest van de niet aanwezige Sjoccers grotendeels konden compenseren. De beste mossenkenners hebben op sublieme wijze hun kennis aan ons doorgegeven en dat wilden we jullie natuurlijk niet onthouden! Vandaar dit stuk, zodat de luie thuisblijvers ook eens wat kunnen leren.

We gingen naar de Stompert, een gebied met opstaande zandwanden doordat er tanks doorheen gebaggerd hebben, en een erg oud Eikenbos. De excursieleiders op zaterdag waren Bart van Tooren en Henk Siebel. Al gauw werd duidelijk dat deze mossenkenners hun specialismen hadden (die zich niet beperkte tot de manier van dichtvouwen van de mossenzakjes): Bart van Tooren was erg goed in het vinden van (zeldzame) mossen en Henk Siebel kon goed uitleggen in welk habitat ze voorkomen. Beiden wisten ze feilloos de soorten op naam te brengen, maar **dit stuk is verder geen eerbetoon aan hen**, dus gauw naar de soorten die we gevonden hebben.

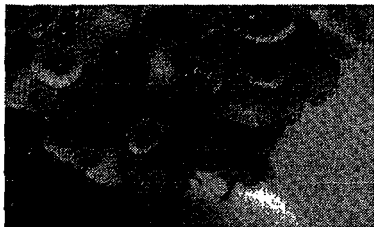
We hebben vier soorten Gaffeltandmos, Breekblaadje (*Camphylopus pyriformis*) en Boskronkelsteeltje (*Camphylopus flexuosus*) gevonden en het leuke is dat deze mossen van elkaar kunnen worden onderscheiden in de mate waarop de blaadjes loslaten als je erover wrijft. Groot gaffeltandmos (*Dicranum majus*) plant zich waarschijnlijk niet voort, en heeft geen loslatende blaadjes. **Bros gaffeltandmos (*Dicranum tauricum*) ziet eruit als punkhaar**, en heeft loslatende bladtoppen, dus stukjes van slechts 1 mm lengte. Breekblaadje (*Camphylopus pyriformis*), Bossig gaffeltandmos (*Dicranum montanum*), Gewoon gaffeltandmos (*Dicranum*

scoparium) (zoek maar op in je mossen veldgids van de KNNV) hebben loslatende blaadjes, vandaar de naam. Boskronkelsteeltje (*Camphylopus flexuosus*) heeft loslatende takjes, en pakt het dus wat rigoreuzer aan.

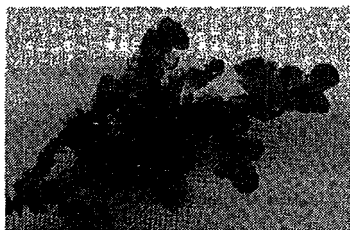
Waarom vallen deze mossen zo uit elkaar? Is dat een fout van de evolutie? Natuurlijk niet, het heeft met sex te maken. **Sex kost veel energie.** Je echt daadwerkelijk voortplanten nog meer. Misschien weet je dit uit ervaring, anders kun je het in ieder biologieboekje lezen (ja, biologen zijn ranzig!). Als soorten ook op een asexuele manier kunnen voortplanten, maken ze daar vaak gebruik van. Mossen kunnen zich klonen, door delen van zich af te laten breken door een langsschurend iets, een dier bijvoorbeeld. Het stukje plant dat ergens anders terecht komt wordt dan weer een nieuwe plant. Erg cool.

Terug naar onze soorten. Behalve de bovengenoemde soorten wil ik graag een andere groep er nog even tussenuit halen, we hebben in deze excursie namelijk ook veel levermossen gezien. Levermossen zijn evolutionair de oudste landplanten. Er zijn verschillende typen, er zijn soorten die er als een **vormeloos hoopje fotosynthetiserende blob** uitzien, zoals Parapluitjesmos (*Marchantia polymorpha*), maar er zijn ook soorten die alleen van bladmossen kunnen worden onderscheiden doordat ze klein zijn, en meestal doorsichtig, zoals Gewoon kantmos (*Lophocolea bidentata*). Verder hebben ze gewoon blaadjes en een steeltje.

We hebben verschillende soorten gezien op de gebaggerde zandwanden, die je stuk voor stuk over het hoofd zou zien als je niet veel mee bent geweest met mossenexcursies. De eerste is Nerflevermos (*Diplophyllum albicans*),

niet dat hij nerven heeft, maar het heeft iets dat erop lijkt. Heide-franjemos (*Ptilidium ciliare*) groeit daar ook, en is **heel erg mooi** door de ongelooflijk dunne draadjes aan de bladeren, Gewoon trapmos (*Lophozia ventricosa*) is klein en moeilijk te herkennen en determineren. Moeras-buidelmos (*Calypogeia fissa*) hebben we ook gezien en is te herkennen aan de scheve, omgekeerd ovale bladeren met een ondiepe inkeping. Naast de zandwanden hebben we ook een schorsbewoner gezien, Helm-roestmos (*Frullania dilatata*), dit is een pikzwart mos met zakjes/blasjes waar het water in opslaat.

Erg blij gingen we naar huis, om de volgende dag met Reink-Jan Bijlsma op stap te gaan. Voor deze excursie hebben we een excursieleider moeten afzeggen door gebrek aan belangstelling. Hoe kan dit? Als je een juist antwoord hebt kan je bellen met 050-5351064 en **win je €100** uit de zak van de mossen NS.

Deze excursie begon op het station van Maarn. Nog geen 50 meter na onder het spoor door te zijn gegaan kwamen we een plein tegen en op dit plein groeiden **onopvallend doch beeldschoon 13 soorten**. Drie van deze soorten lijken erg op elkaar doordat ze alle drie hun bladeren oprollen als aanpassing aan droogte. Deze soorten zijn Kalk dubbeltandmos (*Didymodon vinealis*), Broedkorrel dubbeltandmos (*Didymodon rigidulus*) en Vergeten smaragdsteeltje (*Barbula hornschuchiana*), deze laatste naam vonden we erg poëtisch.

Vervolgens wandelden we een bos in met allerlei fijne Amerikaanse soorten die alle inheemse planten verdringen zoals de heester Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*). Gelukkig verzekerde Rienk-Jan ons dat deze planten maar tijdelijk een overheersende soort zijn en vervolgens weer in aantal zullen afnemen. In dit bos was behalve **het fraaie, knalgroene Gewoon thujamos** (*Thuidium tamariscinum*) niet zoveel te zien maar even later kwamen we in een boeiender deel.

Daar liepen twee jongetjes zich enorm te vervelen. Eerst probeerden we **nieuwe NJNers van ze te maken** maar na enkele mossensoorten begonnen ze ons met mos te bekogelen, met name met Knikkend palmpjesmos (*Isothecium myosuroides*), wat daar op de bomen groeide. Dit moet je dus nooit doen want zo algemeen is dit mos niet. Helaas, nieuwe NJNers zijn schaars, niet iedereen is cool genoeg om lid te worden.

We besloten de dag met het bekijken van een afgegraven vlakte met een ven erin, waar we soorten vonden als Geel korrel-knikmos (*Bryum barnesii*), Gewoon krulmos (*Funaria hygrometrica*), en minder algemene soorten als Moerasvorkje (*Riccardia* sp.) en Vetmos (*Riccardia pinguis*). Iets van het ven af vonden we Rood viltmos (*Aulacomnium palustre*), wat één van de soorten is die je erg makkelijk kunt herkennen aan zijn rode draadjes die aan de stengel groeien.

De excursies waren erg tof en voor herhaling vatbaar. Misschien komen er dan wat meer mensen, die zich na dit gave verslag voor hun hoofd slaan dat ze dit gemist hebben. Geeft niet hoor, iedereen maakt wel eens een grote fout. **Hopelijk zie ik je op de volgende mossenexcursie!**

Groet, Julia

De favoriete planten van ... Jos Käfer

Aj aj aj, ik ben opgezadeld met het schrijven van een stukje over mijn favoriete plant, en dat terwijl kiezen zo moeilijk is. Hoe kan ik nu uit al die planten die ik ken, en die zoveel verschillende eigenschappen hebben, één favoriete kiezen? Niet, en dat ga ik niet doen ook. Ik wil wel een lijstje maken van planten die in mij opkomen als mij naar een favoriet gevraagd wordt. Maar daarbij ga ik niet al te uitgebreid beargumenteren waarom het favorieten zijn. Recent onderzoek (ik heb het uit de krant) heeft aangetoond dat mensen die moeten beredeneren waarom ze iets mooi vinden, daar later minder tevreden mee zijn dan mensen die gewoon op hun gevoel iets moois mogen kiezen. Het gevaar bestaat dan dat dit een al te oppervlakkig stukje gaat worden, maar ik zal proberen iets van de sensatie van het 'ervaren' (zien, ruiken, proeven) van een plant te beschrijven.

Ten eerste komen de beide planten die genoemd werden in het vorige kruiptnieuws (Oeverkruid en Tijm) in het lijstje met favorieten voor. Voor deze planten is al een lans gebroken, dat ga ik niet herhalen.

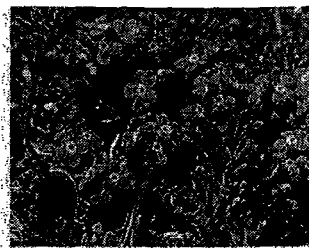
Natuurlijk zitten er enkele orchideeën in het lijstje. Vrij hoog staat de Spookorchis, een holoparasiet, waarover al eens iets in de amoeba heeft gestaan. Een vrij onbekende soort voor NJN'ers is de in Nederland uitgestorven Aangebrande orchis. Het is een vrij klein orchideetje, met bloemen met een witte onderlip en heel donkere bovenste bloemdekblaadjes. Als ze in knop zitten zijn de bloemen zwartbruin, hetgeen de plant het aangebrande uiterlijk geeft. Ook favoriet zijn de Ophrys-soorten, die insecten lokken met seksferomonen, zodat insecten met de bloem proberen te copuleren.

Aangebrande orchis

Ook ben ik verzot op klein grut dat hoog in de bergen groeit. Dat zijn vaak planten die als kussens of tapijten tussen de rotsen groeien, en die als ze bloeien vrijwel volledig bedekt zijn met bloemen in heldere

kleuren. Zeer fraai zijn de Androsace's en kleine gentiaantjes zoals *Gentiana bavarica*. Topper op dit gebied vind ik *Eritrichum nanum*, een plantje met hemelsblauwe vergeet-mij-nietjes-bloemen op een tapijt van harige blaadjes, in het Duits ook wel 'Himmelsherold' genoemd. Ik kan je de klim naar de top van de Monte Emilius bij Aosta in Italië vanwege deze plant en het prachtige landschap zeker aanraden.

Eritrichum nanum

Een plant die wat eetbaarheid betreft hoog scoort is de vlier. De bloemen zijn heerlijk in pannenkoeken en om siroop of wijn van te maken. De bessen zijn goed in jam. Over wijn gesproken: wat zou het voor een wereld zijn zonder de druif? En als je toch wijn drinkt, moet je zeker Griekse redzina eens proberen, met de smaak van dennenhars. Naaldbomen zijn sowieso geweldig vanwege hun geur. Als ik na een dag in Utrecht weer op station Ede-Wageningen kom en er waait een oostenwind, kan ik de heerlijke dennengeur van de Veluwe opsnuiven. Vanwege de eetbaarheid neemt rozemarijn een hoge plaats in, naast knoflook en basilicum toch wel één van de lekkerste kruiden.

Laat ik maar weer terug gaan naar Nederlandse planten. Naast lekkere planten houd ik het meest van klein grut. Het oeverkruid van Annelieke zou ik willen combineren met de waterlobelia, die nog iets

Dwergvlas

kieskeuriger is dan het oeverkruid. Een lange, slanke steel met tere, blauwige bloempjes die boven het water uitsteken: dat is een reisje naar Twente wel waard. Ook kan ik ontzettend veel plezier beleven aan de allerkleinste landplantjes van Nederland: draadgentiaan, dwergbloem, dwergvlas en borstelbies.

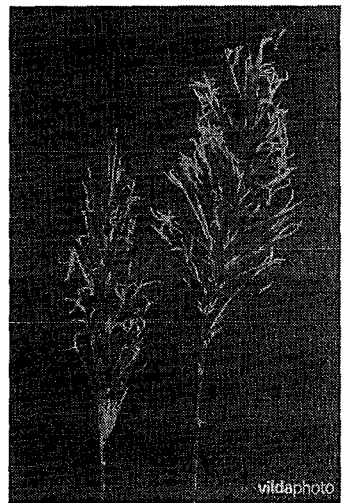
Vooral de laatste moet genoemd worden, omdat veel botanici er gewoon aan voorbij lopen. Door deze plantjes moet ik denken aan de duinen, waar schoonheden zoals Teer guichelheil natte duinvalleien roze kunnen kleuren. En ook Parnassia is hoewel cliché, favoriet. Wie de moeite neemt om de bloem van dichtbij te bekijken, ziet allemaal fraaie structuren, staminodiën genaamd, die ontstaan zijn uit meeldraden.

Verder moet ik zeker de blaasjeskruiden noemen. Blaasjeskruiden zijn vleesetende water- of moerasplanten, met opvallend mooie, orchidee-achtige bloemen. De algemeenste soort, Groot blaasjeskruid, is te vinden in sloten in laagveengebieden, en heeft grote, gele bloemen. Nauw verwant aan blaasjeskruid is vetblad, met ook één soort in Nederland. Deze Nederlandse soort heeft een rozet van vettige blaadjes, met in het midden één of enkele stengels met elk één paarse bloem.

Als laatste van deze brainstormlijst wil ik Reukgras en Veenreukgras nog noemen. Reukgras is ook wel bekend onder de naam Toffeegras, en is heerlijk om op te kauwen tijdens het wandelen. Van Veenreukgras, dat ongeveer dezelfde smaak heeft, maken de Polen een heerlijke wodka, Zubrovka, genoemd naar de wisent, zubr, die dit gras schijnt te eten. Probeer deze wodka puur, of met sinaasappelsap. Wordt het niet weer eens tijd voor een natuurbelevingswerkgroep?

Jos Käfer

Jos geeft de pen door aan Marij van Strien, “vanwege de combinatie van natuurkunde en paddestoelen en mossen”.

Reukgras

Zwammenhotspot

In september en oktober was er de paddestoelencursus. Deze bestond uit drie avonden waarin lezingen werden gehouden en paddestoelen gedetermineerd en uit een kamp in de Veluwe.

Bij de lezingen werden ons de verschillen tussen de twee hoofgroepen van paddestoelen uitgelegd: de ascomyceten en de basidiomyceten. Bij de ascomyceten ontstaan de sporen (voortplantingscellen) in een soort zakje. Daarom worden ascomyceten ook wel zakjeszwammen genoemd. Tot de ascomyceten behoren onder andere de morieljes en truffels, maar ook schimmels die ziektes veroorzaken op planten en dieren. Veel ascomyceten, zoals de prachtige morieljes, verschijnen vooral in het voorjaar, dus misschien moeten we meer aan paddestoelen in de lente doen.

Bij de basidiomyceten worden de sporen aan de buitenkant van het basidium (sporenvormende cellen) gevormd. Dit is de grootste paddestoelengroep waartoe bijvoorbeeld de ammonieten, russula's en boleten behoren: vaak zijn dit standaard paddestoelen met een hoed en een steel.

Verder werd er bij de lezingen ook veel verteld over de verspreiding van sporen van paddestoelen en de samenlevingsvormen met andere organismen. Wist je bijvoorbeeld al dat stinkzwammen met hun verrotte geur vliegen aantrekken die hun sporen verspreiden? En dat er veel paddestoelen alleen bij een bepaalde boomsoort voorkomen omdat ze met de wortels van die soort myccorrhiza vormen?

Mycorrhiza zijn verbindingen tussen schimmels en plantenwortels onder de grond waarbij de plant de schimmel aan suikers helpt en de schimmel de plant van nutriënten en water voorziet. Zowel de schimmel als de plant profiteren dus van deze samenleving. Omdat de kaneelkleurige melkzwam alleen myccorrhiza met eiken kan vormen vindt je deze soort alleen onder eiksoorten (andersom geldt dit

trouwens niet, eiken profiteren wel van kaneelkleurige melkzwammen, maar ze kunnen zonder deze soort ook leven). Naast de lezingen was er natuurlijk ook een kamp. Bij dit kamp werden een heleboel externe excursieiders uitgenodigd die veel meer van paddestoelen weten dan de meeste njn'ers, zodat we natuurlijk veel meer soorten zagen dan op een normaal paddestoelenkamp en ook veel leukere verhaaltjes over deze paddestoelen te horen krijgen. Daarom ben je dus ook best wel heel erg dom als je niet naar dit kamp bent gekomen, maar wel naar een onbenullig kamp in bijvoorbeeld Warmond. Tijdens de excursies zijn we bijvoorbeeld naar een 'stekelzwammenhotspot' geweest met wel 9 soorten stekelzwammen. Stekelzwammen zijn 'de orchideeën onder de schimmels': de negentien soorten die in nederland voorkomen staan allemaal op de rode lijst. Door vermessing en verzuring worden ze steeds zeldzamer. In bossen zijn deze soorten nauwelijks meer aanwezig, maar in lanen en bermen vindt je ze nog wel eens. Dat komt omdat de grond in lanen vaak voedselarm is doordat ze worden gemaaid en doordat de bladeren van bomen in lanen voor een groot deel wegwaaien. Bij stekelzwammen die myccorhiza vormen met bomen op voedselarme grond zijn de bomen extra afhankelijk van de schimmels. De nutriënten die schimmels ze kunnen leveren is immers broodnodig en de bomen hebben er dus best wel wat suikers voor over om myccorhiza met bijvoorbeeld stekelzwammen te vormen.

Andere toffe soorten die tijdens het kamp zijn gezien zijn bijvoorbeeld de holsteelboleet, de witte-, kleverige en ivoorkoraalzwam en de trechterwasplaat. Kortom, tijdens deze cursus zijn een heleboel leuke soorten gezien en de deelnemers hebben volgens mij ook erg veel geleerd van paddestoelen.

Holsteelboleet

Tot slot wil ik nog wel even zeggen dat er tijdens deze cursus ook veel taart en ijs gegeten is (zowel tijdens de lezingen als tijdens het kamp) en er zijn uiteraard vriendschappen voor het leven gesloten en weet ik veel wat niet al nog meer. En het heka was natuurlijk veel hipper dan zo'n onbenullig kampje in Warmond waar men slechts iets aan natuurbeleving doet: zeilen terwijl het helemaal niet waait in de randstad. Dan kun je natuurlijk veel beter naar een paddestoelenkamp gaan en als je denkt dat dat voorlopig niet meer kan omdat de herfst alweer bijna voorbij is, bedenk dan dat je ook gewoon een paddestoelenkamp in de lente kunt organiseren om die morieljes en andere ascomyceta te bekijken.

Fons van der Plas

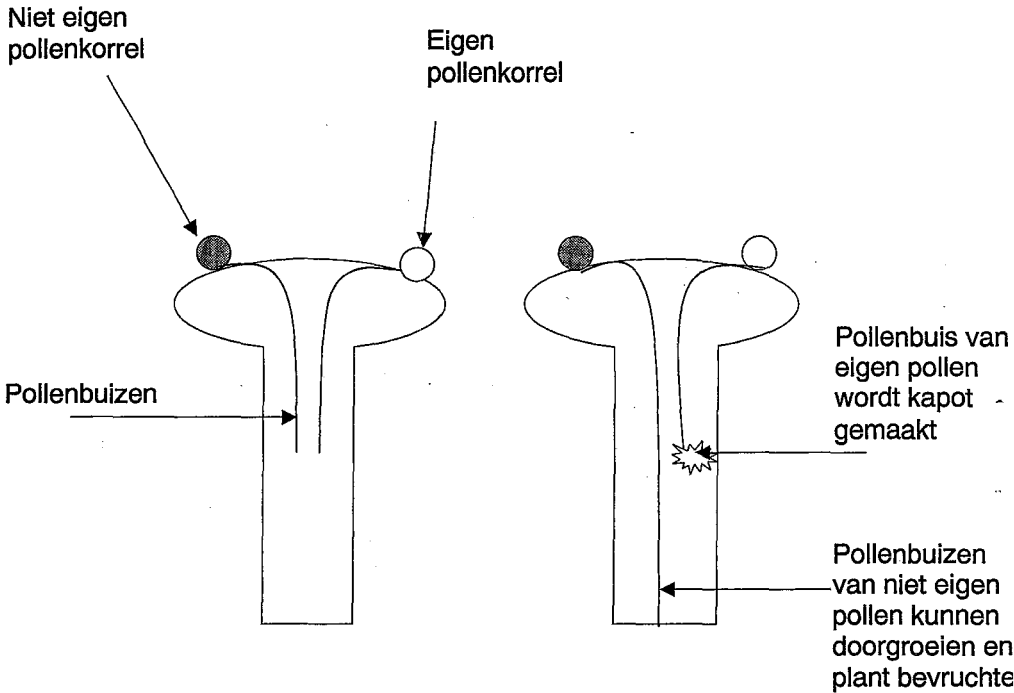
Groots!

Amerika is het land van grote dingen: grote auto's, grote wegen, groot veel plek voor je huis en tuin (hier helaas voor 95% altijd gevuld met een monocultuur grasveld...) en grote winkels. Maar gelukkig ook grote bossen en grote planten en beesten. Onze eerste zwarte beer hebben we binnen. Nu nog een stekelvarken!

Hier in de VS doe ik een afstudeervak aan inteeltdepressie (is dat een goede vertaling van inbreeding depression?) bij horsenettle (*Solanum carolinense*). Inteeltdepressie is het fenomeen dat nakomelingen van planten die zijn zelfbestoven het minder goed doen dan nakomelingen van kruisbestoven planten. Wat foto's van 2 planten van dezelfde leeftijd om het een beetje te verduidelijken:

Mijn plant heeft een superslim systeem om zelfbestuiving te voorkomen (en daarmee dus inteeltdepressie). Het heet Gametofytische zelfincompatibiliteit. Een moeilijk woord, maar het betekent gewoon dat de plant eigen pollenkorrels kan herkennen en pollenbuizen van eigen pollenkorrels die de stijl van de bloem ingroeien kapot maakt. Lampionplant (*Physalis alkekengi*) heeft dat systeem bijvoorbeeld ook.

Horsenettle kent verschillende gradaties van incompatibiliteit. Sommige planten kunnen zichzelf bijna helemaal niet bestuiven, terwijl andere planten dat juist heel goed kunnen. Wat ik nu probeer uit te vinden is of nakomelingen van planten die zichzelf slecht kunnen bestuiven nu minder goed 'presteren' dan de nakomelingen van makkelijk zelfbestuifbare ouders.

Grappig om te zien hier in Pennsylvania is dat een bijzonder groot deel van de flora hier bestaat uit Europese onkruiden. Volgens onze buurman komt dat doordat schepen op weg naar Amerika vroeger Europese grond meenamen als ballast. Die dumpten ze dan bij de Amerikaanse havens. En zo kwamen een hele hoop plantensoorten de oceaan over. We hebben dus ook heel Hollands witte klaver in de tuin en paardenbloemen en ereprijs en look zonder look. En wij maar denken dat de look zonder look zo stonk toen ie bloeide... mooi wel dat er een stinkdier in de heg zat te sproeien!! In de achtertuin hebben verder tussen 2 flinke bomen een hangmat hangen. Heerlijk! Met uitzicht op een van de softbalvelden van State College, midden in een park waar af en toe mensen een potje spelen. Je moet alleen wel uitkijken voor de grijze eekhoorns, want die gooien walnoten uit de walnotenboom en ze mikken best goed...

De stad is ongeveer zo groot als Ede en voor de eerste flinke stad in de omtrek moet je zo'n 3 uur rijden. Voor mij ideaal, want ik hou wel van klein. Zo kom je nog eens lekker makkelijk in het bos!
Als afsluiter de PennState als goede ingeburgerde buitenlander in State College de plaatselijke college footballkreet:
WE ARE.....PENN STATE!!!

Lidewij

Memoires aan de Holwortel (*Corydalis cava*)

Iedereen die net zoals ik geen liefhebber is van stukjes over vroeger zal moeten doorbladeren: want ik ben bang dat achter mijn favoriete plant enkel wat nostalgie schuilgaat en niet zoveel intelligente gedachten. Het is namelijk de Holwortel *Corydalis cava*. Het is mijn favoriet, omdat dat mijn eerste plant was die ik echt bewust heb onthouden. Tijdens mijn eerste kamp, een bijzonder verregend paaskampje in Xanten in 1994, stond dit mooie paarse of witte plantje echt overal te bloeien in de hellingbossen op de stuwwallen langs het rijndal: je kon 'm gewoon niet missen.

Als echte bewoner van eiken-haagbeukenbos valt de Holwortel als enige paarse plantje immers wel op tussen dat speenkruid, bosanemoon en muskuskruid; voor de mannetjesorchis is het dan nog net ietsje te vroeg en bovendien

stond die daar toch niet. Het is een meerderjarige plant en familie van de *Fumariaceae*: de duivekervelfamilie, uiteraard genoemd naar de Duivekervel, het onkruidje van kale stukken grond. Zelf vind ik die familie nog het meest weghebben van een stel rare vlinderbloemigen met bosanemoonachtig blad. Je vindt de Holwortel overal in Europa, behalve in het zuidwesten. Je moet alleen flink uitkijken voor verwarring met z'n broertje: de vingerhelmbloem: deze algemenere voorjaarsbloeier herken je altijd aan het handvormige schutblad met echte 'vingers'. Holwortel heeft dit schutblad ook wel, maar dan zonder deze duidelijke insnijdingen. Hommels zoals aardhommel zijn voornamelijk z'n bestuivers, maar het zou me niet verbazen als je er ook een aantal spannende voorjaarszweefjes op zou kunnen vangen.

Zoals al eerder gezegd is de Holwortel er in een witte en een paarse versie en vormen daartussen. Ik ben wel benieuwd hoe deze twee kleuren naast elkaar blijven bestaan; er is zeker onderzoek gedaan naar dit soort dingen (onze kloosterbewoner Mendel met z'n bonen was de eerste natuurlijk..), maar ik vraag me eigenlijk af of iemand het eigenlijk wel weet hoe het zit bij Holwortels: waarom Holwortels braaf twee kleurtjes kunnen hebben die gewoon naast elkaar bestaan. Het is misschien leuk om te zien of verschillende planten tussen de jaren dezelfde kleur hebben of dat ze dat ieder jaar kunnen bijstellen (zoiets heet *plastisch* en zorgt nog wel eens voor wat dilemma's bij evolutionair biologen): heel makkelijk uit te zoeken met een jaar geduld, een stel gemerkte plastic stokjes die je (diep) de grond insteekt en een digitale camera. Als die bloemkleur gewoon hetzelfde is per plantje wordt het nog veel leuker met de interessante vragen, maar dat is voor een ander keertje.

Waarom nu juist dit plantje mijn aandacht trok weet ik niet meer. Het was in ieder geval een fantastisch bos en er stonden eindelijk eens wat andere, paarse plantjes tussen al die gewone witte en gele, waarop opeens iedereen z'n flora pakte en begon te freaken. En daarna zagen we ze echt overal, tot wel 40 centimeter hoog langs de kant van de weg. Een half uurtje hield de regen op, vloog m'n eerste rode wouw over en stonden we te bakken in de voorjaarszon in velden vol met grote spiegelklokjes en handjesereprijs. Toen kon het voorjaar al helemaal niet meer stuk natuurlijk...

Bram Kuijper

Bram geeft de pen door aan Fons van der Plas

Een culinaire trip

In de serie, planten in het buitenland een verhaal over Finland. Gisteren, 24 oktober, heb ik hier de eerste sneeuw gezien, dus het seizoen is vrijwel over. Ik moet toegeven dat ik mij vooral gericht heb op de eetbare vegetatie. Alle Finnen doen dan immers. Finland bestaat voor een groot gedeelte uit naald en berkenbos. Hier in Helsinki zijn er ook een boel esdoorns en het is de noordgrens van de eik. Toen ik begin augustus aankwam in Finland was het de bosbessen tijd. En werkelijk, heel Finland is bedekt met bosbessen. En ook de paddestoelen waren niet over het hoofd te zien. Enkele weken heb ik kunnen leven van de 'trechtercantharel'. Ik moet bekennen dat ik de Nederlandse naam van deze paddestoel niet weet, maar ik heb hem letterlijk uit het Zweeds vertaald. Ook de gewone cantharel is hier niet zo zeldzaam als in Nederland en gewoon in het stadspark te plukken.

Toen de bosbessen over hun beste tijd heen waren, was het tijd voor de Puolukka, een rode bosbes. Deze is iets zuurder dan de gewone bosbes, maar je kunt er heerlijke jam van maken.

Puolukka

En die hoor je dan overal op te smeren. Zoals de Amerikanen met hun ketchup doen. Handig voor de niet altijd hygiënische persoonlijkheid is, dat je hij niet te bederven is. Al sinds mensenheugenis plet men de bes, en vervolgens blijft de prut goed, tot ver voorbij de winter. In het

noorden van Finland groeit de nationale plant: de moerasframboos. Deze is oranje en smaakt een beetje naar yoghurt. Hij staat afgebeeld op de twee-euro-munt, dus als je oplet komt die waarschijnlijk vanzelf voorbij in je portemonnee als altijd gouden plant, want nu is dus de eerste sneeuw gevallen en spoedig zal de flora geheel aan het oog onttrokken worden en komt men hier alleen nog buiten om uit de sauna in het wak of het meer te springen. Ik weet al uit ervaring dat dat zeker een aanrader is.

Groetjes, Janne

Mary Dwing
Vogelzand 14
3971 HK Daelbeugen

